

służył radą płynącą prosto z serca. Zapamiętamy go takiego, jakim był: uśmiechniętego, z aparatem fotograficznym w ręku, człowieka nauki, dydaktyka z powołaniem, ale przed wszystkim serdecznego kolegę i przyjaciela.

Marek Doktor (1949 – 2020)

Piotr Zagórski, Jan Rodzik

Instytut Nauk o Ziemi i Środowisku
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Al. Kraśnicka 2d, 20-718 Lublin
Email: piotr.zagorski@poczta.umcs.lublin.pl

PROF. DR HAB. KAZIMIERZ PĘKAŁA (1936–2018)

Profesor urodził się w Posiłku Nowodworskim koło Kurowa, w województwie lubelskim. Studia geograficzne rozpoczął w 1956 roku na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Jeszcze podczas studiów podjął pracę w Zakładzie Geografii Fizycznej UMCS, początkowo jako technik, a po uzyskaniu tytułu magistra w 1961 roku - na stanowisku asystenta. W Zakładzie tym Profesor pracował na stanowiskach: adiunkta, docenta i profesora zwyczajnego. Od 1992 aż do odejścia na emeryturę 2006 roku, prof. Pękała kierował Zakładem Geomorfologii w ramach Instytutu Nauk o Ziemi UMCS. Od początku swojej pracy naukowej wiele opracowań Profesora dotyczyło plejstoceńskich zjawisk peryglacialnych w Polsce południowowsch-

odniej. Uwieńczeniem tego okresu badań była obrona w 1969 roku pracy doktorskiej, pod tytułem *Gołoborza i zjawiska pokrewne w Bieszczadach Zachodnich*, której promotorem był prof. dr hab. Adam Malicki. Jednym z recenzentów pracy był prof. Alfred Jahn, który znając predyspozycje jej autora do pracy terenowej w warunkach górskich, zaproponował Mu uczestnictwo w Wyprawie Polarnej na Spitsbergen w 1973 roku, organizowanej przez Uniwersytet Wrocławski. Prace badawcze, prowadzone w rejonie Hornsundu, podczas tejże wrocławskiej Wyprawy, kierowanej przez doc. dr hab. Stanisława Baranowskiego, zaowocowały powstaniem rozprawy habilitacyjnej pod tytułem *Rzeźba, współczesne procesy morfogenetyczne i utwory pokrywowe na nunatakach w rejonie Hornsundu*. Rozprawa ta jest syntezą rozwoju rzeźby w specyficznych warunkach klimatycznych niwalnego piętra krajobrazowego. Badania na Spitsbergenie prof. Pękala prowadził ponownie w 1980 roku, jako uczestnik Wyprawy Centralnej PAN. Dotyczyły one kartowania geomorfologicznego podniesionych teras morskich oraz stratygrafii i paleogeografii czwartorzędu rejonu Hornsundu. Na trzecią wyprawę na Spitsbergen (Sørkappland), tym razem zorganizowaną przez Instytut Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, pojechał prof. Pękala w 1983 roku. Pełnił on funkcję kierownika i opiekuna zespołu naukowego w zastępstwie prof. Zdzisława Czeppego. Podczas Wyprawy zajmował się głównie rzeźbą litoralną i osadami czwartorzędowymi. Podjęcie funkcji kierownika wyprawy ujawniło zdolności organizacyjne Profesora, które bardzo przydały się nieco później, gdy udało się wcielić w życie plan włączenia ośrodka lubelskiego do grona instytucji prowadzących badania polarne.

Niesamowita energia i pomysłowość prof. Kazimierza Pękali zaowocowała organizacją serii wypraw Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej na Spitsbergen, z których pierwsza odbyła się w 1986 r. Nie chciał On tworzyć kolejnej, prowizorycznej bazy naukowej w spenetrowanym już Hornsundzie i podjął ryzyko założenia jej na brzegu Bellsundu, w mało znanym miejscu nazywanym Calypsobyen. Jego zdolności organizacyjne były szczególnie cenne podczas trzech pierwszych wypraw (1986, 1987 i 1988), podczas których, oprócz realizowania badań, należało doprowadzić do stanu używalności drewniane budynki po starej kopalni węgla kamiennego. Dzięki życzliwości Urzędu Gubernatora Svalbardu, stała się ona główną bazą Wypraw Polarnych UMCS. W latach 1986-2016 odbyło się 28 ekspedycji UMCS na Spitsbergen, w których uczestniczyło około 90 osób, reprezentujących różne ośrodki naukowe z kraju i zagranicy. Prof. Pękala wziął udział w dwunastu wyprawach, a jedenastoma bezpośrednio kierował. W czasie Wypraw Polarnych UMCS specjaliści reprezentujący różne dziedziny nauki prowadzili badania: meteorologiczno-klimatyczne, hydrologiczne, glaciologiczne, geologiczne, geomorfologiczne, glebowe, botaniczne, geochemiczne, archeologiczne oraz dotyczące ochrony środowiska. Koordynacja tych interdyscyplinarnych badań wymagała od Profesora bardzo dobrej wie-

dzy o środowisku polarnym i umiejętności współpracy naukowej. Prof. Pękala prowadził badania dotyczące głównie rozwoju współczesnych procesów morfogenetycznych i rzeźby w warunkach peryglacjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem reakcji wieloletniej zmarzliny na globalne i regionalne zmiany związane z narastającą antropopresją. Zajmował się również plejstoceniowym zlodowaceniem Spitsbergenu i stratygrafią osadów czwartorzędowych. Jest także współautorem kilku map geomorfologicznych i geologicznych zachodniego Spitsbergenu. Pokłosie tych badań stanowi kilkadziesiąt prac opublikowanych w czasopiśmie krajowych i zagranicznych.

Doświadczenie w działalności ekspedycyjnej Prof. Pękala zdobywał nie tylko pracując na Spitsbergenie, ale również Azji Centralnej i na Półwyspie Kola. Uczestniczył On między innymi w trzech polsko-mongolskich wyprawach fizyczno-geograficznych (TRANSMONGOLIA) w góry Changaj (1974 r.) i Chentej (1977, 1978). Podczas pierwszej z Wypraw, zainicjowanej i organizowanej przez Zakład Geomorfologii i Hydrologii Gór i Wyżyn Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w Krakowie, w kooperacji z Instytutem Geografii i Zmarzliny Mongolskiej Akademii Nauk, zajmował się procesami morfoklimatycznymi oraz transformacją współczesnej rzeźby i wieloletniej zmarzliny w strefie stepu i lasostepu. Druga wyprawa (1977), kierowana przez doc. dr hab. T. Ziętarę, prowadziła badania w zachodniej i centralnej części gór Chentej, należącej do strefy tajgi. Prof. Pękala zajmował się tam zagadnieniem piętrowości współczesnych procesów geomorfologicznych, procesami mrozowymi oraz osadami eolicznymi. W roku 1978 Profesor był organizatorem trzeciej wyprawy w góry Mongolii, kierując zespołem złożonym z naukowców UMCS oraz IG PAN w Krakowie. Badano strefę lasostepu w górnym dorzeczu Kerulenu.

Prof. Kazimierz Pękala uczestniczył także w trzech Międzywydziałowych Wyprawach UMCS na Półwysp Kola. Wyprawy te zorganizowano we współpracy naukowej z Instytutem Biologii Morza Rosyjskiej Akademii Nauk w Murmańsku. Współpraca ta dotyczyła między innymi morfogenezy peryglacjalnej na obszarze Wyżyny Murmańskiej i gór zrębowych Chibiny. Podczas tych wypraw obiektem zainteresowań Profesora były zjawiska peryglacjalne oraz procesy stokowe. Zajmował się także morenami niwalnymi i lodowcami kamienistymi w Chibinach, wyróżniając trzy fazy wzmożonej aktywności procesów peryglacjalnych w holocenie.

Efektom wypraw, oprócz licznych artykułów naukowych i wystąpień na krajowych i międzynarodowych konferencjach, było wyszkolenie kadry naukowej. Na bazie zebranych materiałów uzyskano po kilka stopni: magistra, doktora oraz doktora habilitowanego. Bardzo ważną okolicznością polarnej działalności prof. Pękali było współuczestnictwo w badaniach i wsparcie ze strony żony dr

Janiny Repelewskiej-Pękałowej. Uczestniczyła nie tylko w kilku wyprawach polarnych, ale także we wszystkich innych działaniach około- i powyprawowych – opracowaniu zebranych materiałów, redagowaniu publikacji i organizacji konferencji.

Zaangażowanie prof. Kazimierza Pękała w badania środowiska polarnego i peryglacjalnego oraz zdolności organizacyjne zostały szybko zauważone i docenione w kraju i poza jego granicami. Reprezentował on Polskę w International Permafrost Association, a także brał czynny udział w przygotowaniu międzynarodowych programów badawczych związanych z Międzynarodowym Rokiem Polarnym 2007. W krajowych organizacjach, instytucjach i towarzystwach pełnił Profesor następujące funkcje: zastępcy Przewodniczącego Komitetu Badań Polarnych przy Prezydium PAN, przewodniczącego Komisji Zmarzlinoznawstwa Komitetu Badań Polarnych PAN, członka Komisji Wypraw Arktycznych Komitetu Badań Polarnych przy Prezydium PAN, przewodniczącego Komitetu Narodowego International Permafrost Association.

Z pracą zawodową ściśle wiązała się działalność społeczna Prof. Kazimierza Pękała w Polskim Towarzystwie Geograficznym, w którym pełnił wiele funkcji. Najpierw był wiceprzewodniczącym Zarządu Oddziału Lubelskiego, zaś później Zarządu Głównego i członkiem komitetu redakcyjnego *Czasopisma Geograficznego*, organu PTGeogr. Współorganizował w Lublinie kilka ogólnopolskich zjazdów Towarzystwa. Szczególnie zasłużył się jednak dla Klubu Polarnego PTGeogr., którego był członkiem założycielem i przewodniczącym zarządu przez trzy kadencje. Organizował w Lublinie spotkania polarników: dziewięć sesji i trzy sympozja z udziałem gości zagranicznych. Redagował serię wydawniczą *Wyprawy Geograficzne na Spitsbergen* oraz *Biuletyn Polarny*. Wyróżniająca się działalność w PTGeogr. znalazła wyraz w uhonorowaniu Go Złotą Odznaką, Medalem oraz najwyższą godnością – Honorowym Członkostwem Towarzystwa.

Jego śmierć była dla nas zaskoczeniem, gdyż w wieku 82 lat był w dobrej kondycji. Do ostatnich dni był czynny zawodowo w Wyższej Szkole Społeczno-Przyrodniczej im. Wincentego Pola w Lublinie. Odszedł więc tak, jak żył – aktywny do końca. Pozostały po Nim wyprawy, kontynuowane przez Jego wychowanków oraz, zawsze otwarta dla gości, baza Wypraw Polarnych UMCS w Calypsobyen na Spitsbergenie. Warto w tym miejscu oddać głos wybitnemu polarnikowi, prof. Alfredowi Jahnowi, rektorowi Uniwersytetu Wrocławskiego i doktorowi *honoris causa* UMCS (pracownikowi UMCS-u w latach 1945-49), który w swojej autobiograficznej książce napisał: *„Gdy od 1957 roku stałem się inicjatorem i opiekunem polskiej działalności polarnej, w tę dziedzinę nauki wciągnąłem lublinianina, prof. Kazimierza Pękałę, człowieka o niezwyklej energii i organizacyjnych talentach. Jemu uniwersytet lubelski zawdzięcza to, że stał*

się ważnym ośrodkiem badań polarnych w Polsce” (Alfred Jahn, 1991: „Z Kleparowa w świat szeroki”, Wrocław).

Prof. Kazimierz Pękała, Calypsobyen 1990, fot. J. Magierski

Eklibrysy Kazimierza Pękała autorstwa Zbigniewa Józwicka

Fotografie dostępne na płycie CD

- FOT. 1. Calypsobyen, 1986. Fot. A. Gluza
- FOT. 2. Prof. Kazimierz Pękala, Calypsobyen 1990. Fot. J.Magierski
- FOT. 3. Prof. Kazimierz Pękala, Calypsobyen 1990. Fot. J.Magierski
- FOT. 4. Prof. Kazimierz Pękala, Calypsstrand 2005. Fot. J.Repelewska-Pękalowa
- FOT. 5. Kazimierz Pękala, Calypsobyen 1986
- FOT. 6. Kazimierz Pękala, Calypsobyen, 1992
- FOT. 7. Kazimierz Pękala, lata 70-te, Hornsund
- FOT. 8. Kazimierz Pękala, lata 80-te, Hornsund, Hansbreen
- FOT. 9. Kazimierz Pękala, lata 80-te, Hornsund, Hansbreen
- FOT. 10. Calypsobyen 1986. Fot. M.Harasimiuk
- FOT. 11. Calypsobyen 1995. Fot. P.Zagórski
- FOT. 12. Na statku Horyzont II (Bellsund, 2005). Fot. P.Zagórski
- FOT. 13. Calypsobyen 2005. Fot. P.Zagórski
- FOT. 14. Symposium Polarne w Lublinie 2016. Fot. P.Zagórski
- FOT. 15. Eklibrys Kazimierza Pękali autorstwa Zbigniewa Józwika
- FOT. 16. Eklibrys Kazimierza Pękali autorstwa Zbigniewa Józwika